

هیئت داوران نشریه در دوره قبل

مهندس اشراقی آذر هدایت (شرکت مهندسان مشاور سازه)
 دکتر اعصابی نسرين (دانشگاه صنعتی اصفهان)
 دکتر امیری نژاد مهدی (دانشگاه رازی کرمانشاه)
 دکتر برگزین حسن (دانشگاه زنجان)
 دکتر تکاسی محمدعلی (دانشگاه صنعت نفت)
 دکتر جهانشاهی محسن (دانشگاه صنعتی نوشیروانی بابل)

دکتر حسینی حسین (دانشگاه تبریز)
 دکتر حقیقی محمد (دانشگاه صنعتی سهند تبریز)
 دکتر خدیویپارسی پریرسا (دانشگاه تهران)
 دکتر رئیسی احمدرضا (دانشگاه صنعتی امیرکبیر)
 دکتر زینالی هریس سعید (دانشگاه فردوسی مشهد)
 دکتر سالم امین (دانشگاه علم و صنعت ایران)
 دکتر سلامی حسینی مهدی (دانشگاه صنعتی سهند تبریز)
 دکتر سمیعی لیلا (پژوهشگاه صنعت نفت)

دکتر شفیعی سیروس (دانشگاه صنعتی سهند تبریز)
 دکتر طائب عباس (دانشگاه علم و صنعت ایران)
 دکتر قافله باشی سید مهدی (شرکت پژوهش و فناوری پتروشیمی)
 دکتر کریمی هژیر (دانشگاه یاسوج)
 دکتر محبی علی (دانشگاه شهید باهنر کرمان)
 دکتر محمدی تورج (دانشگاه علم و صنعت ایران)
 دکتر نوری خراسانی سید سعید (دانشگاه صنعتی اصفهان)



لزوم تجدید نظر در آئین‌نامه‌های تأسیس و اداره پژوهشگاهها

با توجه به جهت‌گیری امروزی ساختار وزارت علوم، تحقیقات و فناوری بر گسترش فعالیت‌های پژوهشی در موسسه‌های آموزش عالی کشور، نقش پژوهشگاه‌ها در این ارتباط بیش از پیش اهمیت می‌یابد، چرا که این پژوهشگاه‌ها واجد بهترین شرایط برای انجام پژوهش‌های نوین و کاربردی هستند و نخستین وظیفه آنها نیز پژوهش است در حالیکه در دانشگاه‌ها این آموزش است که عمده فعالیت اعضای هیأت علمی را در بر می‌گیرد (اگرچه بدون پژوهش هیچ ارتقایی به اعضای هیئت علمی تعلق نخواهد گرفت). در سایه چنین نگرشی است که پژوهشگاه را می‌توان بدرستی حلقه ارتباط صنعت با دانشگاه دانست. از اینرو پیشرفت در صنعت و فناوری در گرو تدوین برنامه‌های اصولی پژوهش و توسعه قرار می‌گیرد و عامل اصلی موفقیت در این حوزه منوط به گسترش مراکز پژوهشی و بکارگیری نیروهای متخصص و ماهر می‌شود. با عنایت به این موارد اهمیت پژوهشگاه‌ها به عنوان حلقه اصلی ارتباط صنعت با دانشگاه روشن می‌گردد. در این راستا و بعد از انقلاب اسلامی چندین پژوهشگاه در کشور تأسیس و راه‌اندازی شده‌اند که پژوهشگران بسیاری در آنها به پژوهش مشغول می‌باشند، در حالی که همگام با تأسیس و گسترش این پژوهشگاه‌ها قوانین، آیین‌نامه‌ها و مقررات گوناگونی که برای اداره آنها لازم است و باید بر رویه‌های پژوهشی‌شان نظارت کند توسعه اصولی چندانی نیافته، بلکه تقریباً به تمامی از مقررات دانشگاه‌ها نسخه‌برداری شده‌اند. در این ارتباط به چند مورد اشاره می‌گردد تا برخی از کلیدی‌ترین مشکلات در مسیر پیشرفت پژوهشگاه‌ها در کشور را شناخت.

در سیاست‌گذاری‌های جاری وزارت علوم، تحقیقات و فناوری تأکید فراوانی بر درآمذایی پژوهشگاه‌ها وجود دارد. این تأکید از دو نقطه نظر جای تامل دارد؛ نخست آنکه تحقق چنین هدف‌گذاری با توجه به کم‌رنگ بودن کنونی ارتباط صنعت با دانشگاه در کشور دورنمایی دست نیافتنی دارد، چرا که به دلیل مشکلات اساسی موجود در مسیر تولید و نیز دولتی بودن بخش عمده‌ای از صنایع کشور در درجه نخست بخش صنعت در خود این نیاز را احساس نمی‌کند که برای توفیق در عرصه اقتصادی باید دست به جیب شود و هزینه‌های مداوم و برنامه‌ریزی شده‌ای برای انجام پژوهش‌های تحقیق و توسعه‌ای داشته باشد تا در سایه آن توان رقابت با محصولات با کیفیت‌تر و ارزان‌تر در بازارهای ملی و بین‌المللی را پیدا کند. با این حال باید توجه داشت که هم اکنون در پیشرفته‌ترین کشورهای جهان هنوز بزرگترین پشتیبانان مالی مراکز پژوهشی دولت‌ها هستند که برای نمونه می‌توان به انستیتو تحقیقاتی ماکس پلانک اشاره نمود که میزان حمایت مالی وزارت علوم و تحقیقات آلمان از آن در سال ۲۰۱۳ میلادی بیش از ۲۵ درصد نسبت به سال ۲۰۱۲ افزایش داشته است.

نکته دیگری که جای تامل دارد آن است که به نظر می‌رسد متأسفانه هنوز از دیدگاه مسئولین و قانونگذاران ذریبط، پژوهش امری درجه دومی و نه چندان ضروری در ساختار آموزش عالی و تحقیقاتی کشور به شمار می‌رود. استنادی که در این ارتباط برای نمونه می‌توان بدان اشاره نمود این است که در قوانین ارتقای اعضای هیئت علمی دانشگاه‌ها آمده است (ماده ۱۰۹ آیین‌نامه ارتقاء، مصوب ۱۳۹۰/۱۲/۲۷) که هرگاه یک عضو هیئت علمی آموزشی در دانشگاه دچار رکود علمی شود از درجه هیئت علمی آموزشی خود به

درجه پژوهشی تنزل خواهد یافت، که این به روشنی نشان‌دهنده دیدگاه درجه دومی به مقوله پژوهش است. به عبارت دیگر برخورداری از درجه پژوهشی به معنای کاهش کیفیت علمی است و توان علمی عضو هیئت علمی پژوهشی پایین‌تر از همتای آموزشی خود تصور می‌شود، پس همان بهتر که برود به جای تدریس پژوهش کند. جالب است که دارندگان چنین دیدگاه‌هایی در هیأت ممیزه و امضاء بیشتر پژوهشگاه‌ها حاضر و صاحب نقش کلیدی و تعیین‌کننده‌ای هستند در حالی که عکس این رویه یعنی حتی حضور ظاهری اعضای هیئت علمی پژوهشگاه‌ها در هیأت‌های ممیزه و امضاء دانشگاه‌ها شاید مصادیق چندانی نداشته باشد. به عبارت دیگر استادان پژوهشی که خود بیش از هر فرد دیگری مشکلات موجود در مسیر گسترش فرهنگ پژوهش در کشور را لمس کرده‌اند کمترین نقش را در قانونگذاری، نظارت و ممیزی امور پژوهشگاه‌های خود دارند.

از دیگر چالش‌های اساسی موجود در مسیر توسعه پژوهشگاه‌ها محدودیت در بکارگیری نیروهای محقق و دستیاران پژوهشی است. در حالی که دانشجویان موتور تحقیقات علمی هستند و این مجموع سرانه دانشجویی است که بخش تعیین‌کننده‌ای از بودجه دانشگاه‌ها را تشکیل می‌دهد، در حال حاضر هیچ سرانه دانشجویی از بابت دانشجویان تحصیلات تکمیلی پذیرش شده به پژوهشگاه‌ها تعلق نمی‌گیرد که این انگیزه جذب دانشجو در پژوهشگاه‌ها را کاهش داده است، چراکه دانشجویی بیشتر معادل با معضلات مالی بیشتر و تنگدستی‌های پژوهشی فراوان‌تر است. نکته دیگر آنکه پذیرش دانشجویان پژوهش محور با توجه به اینکه هر دانشجو باید در اجرای یک طرح صنعتی شرکت داشته باشد با توجه به بی میلی صنایع در سرمایه‌گذاری در بخش پژوهش، بدلائل آنچه که گفته شد، در عمل با محدودیت‌های بسیاری مواجه است. آنچه که بر معضل می‌افزاید این است که هرچند بسیاری از پروژه‌های صنعتی در نهایت به چاپ مقاله علمی و پژوهشی منجر نمی‌شوند، اما مقررات آموزشی فارغ‌التحصیلی، دانشجویان پژوهش محور دکتری را ملزم به چاپ دست‌کم دو مقاله ISI می‌داند، در حالی که برای دانشجویان مشابه دانشگاهی این شرط تنها به چاپ یک مقاله ISI محدود می‌شود.

به هر حال بیان تمامی معضلات بیش از این در این مجال میسر نیست و مثنوی هفتاد من کاغذ را طلب می‌کند اما آنچه که باید در نتیجه‌گیری ذکر کرد این است که انتظار می‌رود تا وزارت محترم متبوع در برنامه‌ریزی‌های پیش رو و ساختار کلان تشکیلاتی خود به پژوهشگاه‌ها نیز همچون دانشگاه‌ها استقلال بیشتری ببخشد. چنین رویکردی اگر با توجه بیش از پیش دولت به پژوهشگاه‌ها و تدوین یک نظام ارزیابی مدون که با مشارکت استادان پژوهشی صورت گرفته باشد همگام شود گام بلندی در اثبات نقش مهم و کلیدی پژوهش در توسعه، نیل به اعتلای اقتصادی و توسعه علمی و صنعتی کشور خواهد بود.

دکتر بابک مختارانی

عضو هیئت تحریریه نشریه و

عضو هیئت علمی پژوهشگاه شیمی و مهندسی شیمی ایران